

FESS Füzetek

Honismereti stratégia

Szerkesztette
Bodó Barna

Szórvány Alapítvány Temesvár

• *Empidonax griseus*

• *Empidonax griseus*

Honismereti stratégia

Szerkesztette:

Bodó Barna

SZÓRVÁNY ALAPÍTVÁNY

Temesvár, 2006

Feleljünk Együtt Saját Sorsunkért
FESS FÜZETEK 3.

Sorozatszerkesztő:

Bodó Barna

Fedélterv:

Dobolyi Tamás

A Honismereti stratégia

kidolgozását és kiadását

támogatta az

ESÉLY A STABILITÁSRA KÖZALAPÍTVÁNY

Szeged

TEMES MEGYE TANÁCSA

Temesvár

Korrektúra: Lázár Ildikó

Editura Marineasa Kiadó

Consilier editorial: Gabriel Marineasa

Timișoara Str. Mureș Nr. 34.

ISBN 973-631-317-4, 978-973-631-317-2

Tartalom

Honismeret a végeken (*Bodó Barna*) 5

Első rész: Bevezetés 7

Második rész: Mi a stratégia? 11

Harmadik rész: Szempontok a stratégia kialakításához 14

Negyedik rész: Helyzetelemzés 19

4.1. Általános honismereti jellemzők és kérdések 20

4.2. A régió földrajza – regionális honismereti szempontból 22

4.3. A régió történelme – regionális honismereti szempontból 24

4.4. A régió kultúrája – regionális honismereti szempontból 27

4.5. A régió turisztikai potenciálja – regionális honismereti szempontból 29

Ötödik rész: Prioritások és célok 32

5.1. Általános kérdések 32

5.2. A régió földrajza 35

5.3. A régió történelme 37

5.4. A régió kultúrája **42**

5.5. A régió turisztikai potenciáljának kiaknázása **46**

Hatodik rész: Operatív programok **49**

6.1. Regionális honismereti műhely kialakítása **49**

6.2. Helytörténevez képzés – tanártovábbképzés **50**

6.3. Régi(j)óvilág – bászági honismereti szemle **51**

6.4. Valódi testvériskolai kapcsolatok **53**

6.5. A szesszió útja **55**

6.6. Honismereti turisztikai útvonalak kidolgozása **56**

Befejezés **58**

Honismeret a végeken

Mikor és mennyire fontos az önbesorolás? A *ki vagyok* kérdése mikor válik dilemmatikusá, mikor tűnik elő a természetesség homályából és válhat politikai szándékok játékszerévé?

Tájainkon aligha él olyan ember, aki szűkebb vagy tágabb családi-rokoni körben ne találna példát arra, amikor valaki „átso-rolt”: anyanyelve és az életét meghatározó domináns nyelv nem azonos. Ezt úgy szokás felidézni, hogy a családban több nemzet(iség) képviselői voltak-vannak jelen – és ez többnyire büszkeség forrása.

De nem mindig az.

Másként nem állhatna elő a Gazda Árpád pár évvel ez-előtti bánsági riportjának címében idézett helyzet, vagyis a kisis-kolás gyermek emilyen önmeghatározása: „Mikor kicsi voltam, magyar voltam”.

Tudjuk és valljuk: a sokszínűség érték, ekként megörzen-dő. Tudjuk és vállalunk kell: az anyanyelv mellé tanult nyelv(ek) gazdagítanak.

Akkor miért feledi el egy 8-9 éves gyermek anyanyelvét, miért múlt idejű a rá való utalás?

Kettős választ kísérelhetünk meg.

Az első: kényszerből teszi, valaki vagy valami ezt tőle megköveteli.

Hadd jelentsem ki, erre ma tájainkon nincs példa: nincs olyan intézmény vagy szervezet, amely bárkit anyanyelve feladá-sára kényszerítene.

A második válasz: igazodási kényszer, minek alapja az érvényesülési esélyek és pályák rangsora. Természetes, hogy a

nyelvi végeken – Bánságban a magyarok mellett minden más etnikumhoz tatózó – a többségi nyelv a társadalmi érvényesülés kommunikációs hordozója.

De miért kell(ene) emiatt az anyanyelvet lefokozni, odahagyni? Nyílván, nem kell.

Ha ez történik, akkor a helyi nyelvi-kulturális közösség értékrendjével van gond. Nem ismeri értékeit, nem ismeri hagyományait, nem ismeri hozzájárulását mindahhoz, ami a helyi társadalom közös társadalmi-kulturális hagyatékát jelenti.

Miért nem ismeri? A választ ismerjük: mert a kommunizmus, illetve a diktátor politikája...

Csak ennyi volna? És nekünk, akik nemzetben gondolkozunk – illetve ennek szükségességét hirdetjük – ezzel kapcsolatosan nincs mondandónk, teendónk?

Ha valaki nem ismeri nemzete-kisközössége történetét, értékeit, kultúráját, akkor azért elsősorban azok felelősek, akikre társadalmilag ez a szerep és feladat hárul.

Az iskola. És ha nincs?...

A templom. És ha az sincs?...

Akkor a hiányzó helyi intézményt más úton kell pótolni.

Amennyire lehet.

Ezért tartjuk fontosnak a honismeretet.

Ezért vállaljuk a honismereti mozgalom támogatását.

Ezért alakítunk honismereti műhelyt.

Ezt szolgálja a honismereti stratégia.

És mindezt első szent Királyunkra való hivatkozással tesszük, hiszen Szent István Intelmeiben ekként figyelmeztet: *A fiak kövessék az elődöket!*

Ez a mi dolgunk és felelősségünk.

Temesvárott, 2006 esztendejében, Szent István napján

Bodó Barna

BEVEZETÉS

Honismereti tematikájú szövegek bevezető megállapítása: az illető tájegység/ország természeti szépségekben és - a gazdasági szempontú megítéléstől eltérően - erőforrásokban gazdag. És következik a kifejtés: szelíd és vadregényes tájak, erdőségek, barlangok, folyók, mocsarak, termőföldek, szépséges hegyek és völgyek vannak. És szinte kötelező módon folytatódik azzal, hogy az illető tájon több tízezer éve élnek emberek, mindenkor használták a természeti erőforrásokat és kialakították az emberi létezés feltételeit.

Stratégiánk alap gondolata más.

Éspedig arra építünk, amit az emberi létezés alapjának tekintünk, amit Tamási Áronnál érvényesebben talán senki nem fogalmazott meg: *Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.* Szép vagy kevésbé csodás, egysíkú vagy irigylésre méltóan változatos a táj, a szellemvilág jeleseit adó vagy szorgos emberek közösségét kialakító a vidék – a lényeg: magukénak vallják azok, akik ott élnek.

Az otthontudat, a ragaszkodás a helyihez-regionálisához olyan érték, amely bárkit bármilyen helyzetben gazdagít. Ugyanakkor azt is észre kell venni, hogy a valahova tartozás érzelmi és ismereti megalapozása nem automatikus folyamat, nem alakítja ki kötelező módon sem a család, sem pedig az iskola. Ehhez valami plusz kell: a figyelem felkeltése, az egyén felkészítése arra, hogy felfedezze és befogadja mindazt, ami az ő világának a sa-

játja. Ezt pedig külön kell megvalósítani, sajátos programok és foglalkozások révén, és idevágó tevékenység majd minden iskolában folyik. A külön-külön létező, szakmailag ritkán megalapozott, részleteiben alig megtervezett tevékenység akkor alakíthatja igazán eredményesen a saját világunk értékeire való empátiás odafigyelést, ha egy programatikus dokumentum, egy **stratégia** fogja össze nem csupán a törekvéseket, hanem megfelelő elméleti alappal is szolgál a honismereti tevékenység sokszínűbbé és szakmailag hitelesebbé tételéhez.

Világszerte, így tájainkon is egyre több fórum egyetért abban, hogy a honismereti nevelésnek, azaz a tudatformálásnak alapvető szerepe van nem csupán az általános érdeklődés alakításában, hanem abban is, ahogyan az egyén feladatait felfogja és elvégzi: a tájhoz és a helyi közösséghez ragaszkodó innovatívan igyekszik feladatait megoldani, számára minden feladat közösségi felelősségvállalást is jelent, még akkor is, ha ezt ilyen világosan és egyértelműen ritkán szokás megfogalmazni. Tehát a honismeretről azt is állíthatjuk, hogy nem önmagáért való foglalkozás, és nem is csupán tudást és érzékenységet eredményez, hanem áttételesen azt is befolyásolja, hogy egy térség szellemi teljesítménye miként alakul. Ezért merjük azt állítani, hogy a honismeret a jelenleginél sokkal nagyobb figyelmet érdemlő közös területe az oktatásnak, az aktív pihenésnek, a szórakozásnak.

A *Szórvány Alapítvány* ezzel a nem titkolt szándékkal kezdte el pár évvel ezelőtt a honismereti programok támogatását, és az évek során szervezett programok, az Alapítvány által kiadott könyvek utóéletének elemzése szinte szükségszerűen vezetett el minket egy térségi honismereti stratégia megalkotásának a szükségességéig. A következő lépést az jelentette, hogy merjük vállalni egy ilyen program elindításának és megvalósításának a felelősségét.

A **Stratégia** megírását jelentős társadalmi nyilvánosság bevonásával 2006 januárjában kezdtük el, több temesvári, aradi, szegedi, szabadkai civil szervezet és oktatási intézmény képviselőjének a bevonásával vette tervbe 13 környezeti neveléssel is foglalkozó társadalmi szervezet.

A **Stratégiát** elkészítő csoport: dr. Bodó Barna (koordinátor), Schwarz Katalin, Erdei Ildikó, Kása Zsolt. Az előkészítésben és bizonyos részek kimunkálásában részt vettek még: Mézszáros Ildikó, Kiss Ferenc, Vicze Károly, Halász Ferenc, Toró T. Tibor (Temesvár), Matekovits Mária, Ujj János (Arad), Károlyi Attila, Györi Ferenc, dr. Zakar Péter (Szeged).

Elkészítését azért tartottuk fontosnak, hogy:

- legyen rálátásunk a társadalmi folyamatok és a honismereti nevelés kapcsolatára;
- javuljon a honismereti nevelők együttműködése;
- legyen hatékonyabb a munkájuk;
- használják ki jobban a törvények, rendeletek, körülmények adta lehetőségeket;
- támaszkodhassanak jobban az elérhető forrásokra;
- és mindennek eredményeképpen javuljon a helyi közösségek honismereti tudatossága, és ennek nyomán erősödjön a kötődésük és feladatvállalásuk motivációja.

A **stratégia** szükségességét más szempontrendszerben, és pedig a térségben többségi illetve kisebbségi léthelyzetben élő magyarság szempontjából a következőképpen indokolhatjuk:

- a) *Általános indokok*: Olyan sajátos (magyar) értékeink vannak, amelyek feltárása, tudatosítása és érvényre juttatása a térség általános érdeke, de ez sok esetben nem elég

nyilvánvaló, illetve az etnikai törésvonalak okán az érvényre juttatás esélyei országonként eltérőek. Közös stratégia esetén az eseti hátrány kevésbé érvényesül, jobbak az érvényesítés esélyei.

- b) *Sajátos*: Kisebbségi léthelyzetben gyakori a saját értékek alulértékelése, illetve a többségi intézményrendszer igen csekély mértékben építi be a kisebbségi hagyományt a nagy közösbe, s olykor ez a kisebbségek részére előnytelen módon valósul meg.
- c) *Kontextuális*: Létezik a térségben egy jól alakuló határon átnyúló együttműködés, amely mind a DKMT Eurorégió, mind pedig intézmények közötti kapcsolatok szintjén megmutatkozik. Ez külön esélyt ad egy ilyen stratégiának.

A kisebbségi léthelyzet szerint is szükséges tehát a közös, térségi honismereti stratégia.

MI A STRATÉGIA?

A **stratégia** szónak sokféle értelmezése van. Van, aki egyszerűen előrelátó gondolkodást, megtervezett cselekedeteket ért alatta, van, aki a külső és belső körülmények gondos mérlegelése után eltervezett, költségbecsléssel és forráslehetőségekkel alátámasztott lépéssort. Az IUCN nemzeti környezeti nevelési stratégiák előkészítéséért létrehozott segédanyaga szerint a **stratégia** úgy definiálható, mint „tervezett és rendszeres folyamat egy cél elérése érdekében”. Egy honismereti nevelési **stratégia** célja pedig minden emberben, bármilyen korú legyen, bárhol legyen, kifejleszteni a figyelmet, megértést, elkötelezettséget és a cselekvési készségeket azért, hogy közvetlen környezetének értékeit felismerje, elfogadja, tudatosan lépjen fel ezen értékek megőrzése és megismertetése érdekében.

A stratégiai tervezés is egyben. Lényegéhez tartozik annak *vizsgálata*, hogy mit kell ma tennünk nekünk, honismereti nevelőknek - és azoknak, akik a honismerettel kapcsolatos fontos döntéseket hozzák - azért, hogy a helyi jövőt, egy mind nyitottabbá váló világban a helyben maradást biztosító kötődést értékeinkhez biztosíthassuk. Helyzetfelmérés alapján célokat, feladatokat kell kitűznünk. Ezután *döntést kell hozni* azoknak a feladatoknak a végrehajtására, melyek a honismereti nevelés fejlesztését, eredményességének javítását a leginkább szolgálják. Végül *kidolgozandók azok a lépések, módszerek*, amelyek a dön-

tések megvalósítását szolgálják, majd *végre is hajtandók*. A folyamat értékeléssel. új stratégiai tervek készítésével folytatódik.

Mit vállalhat ebből ez a **stratégia**? Nem vagyunk döntési helyzetben, a döntéshozatal valós befolyásolására van esélyünk, de ez sem jelentős. A **stratégia** készítőinek célja az volt, hogy minél szélesebb körben keressék a társadalmi jelenségek és a honismereti nevelés kapcsolatait, tűzzenek ki minél többféle célt, feladatot a nevelés hatékonyságának fokozására. Az egyes célok eléréséhez szükséges módszerek, lépések kidolgozása és a végrehajtás azonban már a jövő feladata. *Ez a stratégia akkor éri el célját, ha a benne foglalt szempontok, javaslatok segítségével a honismereti mozgalom szereplői maguk tűzik ki saját, konkrét feladataikat, megkeresik a megvalósítás módjait, megállapítják költségigényét és az egyéb feltételeket, megtalálják a pénzügyi támogatás módját, és végre is hajtják az eltervezett munkát.*

Reméljük, hogy a sok szakember együttes munkájával létrejött elemzés és a megfogalmazott programok és ajánlások jelentős részével a különböző szintű döntéshozók is egyetértenek, és lehetőségeiket felajánlva segítik a kitűzött célok elérését. Azt is reméljük, hogy a minden érdekelt segíteni fogja a **stratégia** alapos társadalmi megvitatását, a benne foglalt céloknak megfelelő tevékenység megtervezését, s a jövőben majd egy új, jobb stratégia kidolgozását. Az indítványozó *Szórvány Alapítvány* vállalja, hogy a szöveg sorsát figyelemmel kíséri, s az értékelő, fejlesztő munkát a jövőben is elindítja.

Annak is tudatában vagyunk, hogy a jó **stratégia** egyszerre épül felülről lefelé, és alulról felfelé. Tehát országos szintű odafigyelésre is szükség van, illetve lesz. Napjainkban a honismeret státusa nem világos, de úgy is fogalmazhatunk, hogy a nemzetállami logika szerinti társadalomépítő tevékenység igen kevésbé épít rá. Ezért a **stratégia** eszköz is lehet egy olyan közpolitikai folyamatban, amelynek során új értelmezések és értelmekek meg-

alapozzák a központ és a lokalitás közötti új, a helyi potenciál kiaknázását lehetővé tevő kapcsolatot. Egyik legnagyobb feladatunk az lesz, hogy megkeressük a felülről építkező szabályozás és az alulról érkezett javaslatok között a kínálkozó, konkrét kapcsolódási pontokat, és minél több területen próbáljunk meg eredményeket is elérni a kétféle eredetű szándék, akarat, lehetőség összekapcsolásával. Olyan javaslatokra is oda kell figyelnünk, amelyek nem illeszkednek a meglévő jogi, intézményes keretbe, vagy éppen azok megváltoztatását célozzák, hiszen például éppen itt jelentkezhethet a társadalmi kezdeményezések egyik pozitív hatása.

A társadalmi megközelítésnek számos előnye van: képes az uralkodó gondolkodásmódot alkotó módon meghaladni, nem hagyományos célcsoportokat is elér (pl. szegények, szülők, felnőttek, falun élők), nem hagyományos eszközöket is ismer, segíti a szektorközi együttműködést (pl. önkormányzatok, iskolák, üzleti élet egy településen), elősegíti a közvetlen visszacsatolást. Könnyebben alkot képet saját eredményességéről. Emellett a civil kezdeményezés, az önkéntes munka, az elkötelezettség sajátos hitelt biztosít a társadalmi alapon szerveződő munkának.

A stratégia konkrét szerepe ezek szerint:

- helyzetelemzés,
- prioritások és feladatok meghatározása,
- potenciális közre- és együttműködők azonosítása.

SZEMPONTOK A STRATÉGIA KIALAKÍTÁSÁHOZ

A **stratégia** legfontosabb alapelve, hogy a honismeret is és a nevelés is minden egyes embert érint. A *honismeret* kategóriát még szakmai körökben sem értelmezik egységesen. Egyesek a szűkebb pátria vizsgálatát jelenti, a régiók sajátosságait bemutató helyismereti irodalmat. Mások a honismereten valamilyen komplex szemléletmód érvényesülését értik, és nem csupán történettudományi értékű ismereteket tekintenek ide tartozónak, hanem irodalmi, művészettörténeti, földrajzi, néprajzi, természettudományi jellegűeket is. Véleményünk szerint az utóbbi, tágabb értelmezés sokkal inkább megfelel annak a világképnek, amely szerint egy térséget minél komplexebben, sokrétűbben írunk le és jelenítünk meg, annál inkább lehetőséget teremtünk az értékteremtő kötődésre.

A honismeret és a nevelés egymástól elválaszthatatlanok. A honismeret javulásához legtöbbször a nevelés módszereinek és eszköztárának a javítása is szükséges, illetve azzal együtt jár. A *nevelés* ebben a kontextusban nemcsak az intézményes nevelést jelenti, hanem egy olyan folyamatot, amelyben különböző civil szereplők és olyan hagyományos intézmények, mint a család, igen fontos szerepet játszanak.

Értelmezésünkben a *honismeret jelentéstartalma* két nagyobb mezőre osztható. Elsődlegesen jelenti ugyanis a hazára,

valamely tájegységére vagy településére vonatkozó ismeretek összességét. Másodlagosan azonban, mint *tevékenységet* definiálhatjuk, amely a szülőföld, a lakóhely, a táj, a természeti környezet, a szűkebb és tágabb haza, a benne élő embercsoport társadalmi és szellemi alkotásaival való megismerkedést tűzi ki célul; a megismerésnek sokirányú, változatos gyakorlatán alapszik, s alapfokú tudományos feltáró, *értékkörző munkával* társul. Ezáltal az ismeretkincs gyarapításán túl a honismeret hozzájárul a nemzeti, nemzetiségi azonosságtudat erősödéséhez, a hagyományok ápolásához, s a tartalmas, cselekvésre kész lokálpatriotizmus ébrentartásához. Ha ezt a kettős jelentést elfogadjuk, akkor egy stratégiának nemcsak a helyzet elemzésére, intézmények felelősségére és cselekvési lehetőségeire kell kiterjednie, hanem be kell mutatnia azt az utat is, amelyet a nemzeti önismeretünk érdekében – gyakran éles viták formájában, s keserű tapasztalatok alapján – megtehetünk, továbbá azokat a törekvéseket és gyakorlati teljesítményeket, amelyek a nemzettudat alakulását befolyásolták. Minden nemzet és kultúra esetében vannak olyan alapvető értékek, amelyek az illető (nemzeti) közösség számára alapvető fontosságúak, ugyanakkor vannak olyan (helyi) teljesítmények, amelyek olykor beépülnek a (nemzeti) egészbe és valamilyen oktatási intézmény tananyagává válnak, máskor pedig helyi jelentőségűek, bizonyos széles körben visszaigazolt értékek helyi hatásaiként, illetve helyi alkotói törekvések megnyilvánulásaként értelmezhetők. Meggyőződésünk, hogy a helyi értékek előkészítői, bizonyos értelemben feltételei az országos kánonban visszaigazolt értékeknek.

A honismeret státusa: nem egyértelmű. A magyar (szak)folyóirat több évtizede létezik, egyre-másra jelennek meg érdekes és olvasmányos helyi lapok, kiadványok, tehát igazi mozgalmról beszélhetünk. Ugyanakkor a 2006 januárjában elfogadott magyar kulturális stratégiában a fogalom nem szerepel, utalás sem történik rá.

Egyetemi tárgyként (kevés helyen, de) oktatják. Eszerint: a *honismeret szerepe*:

- önismeret, közösségi tudat és összetartozás, otthontudat s ezekre épülő önbecsülés,
- tudatosítani a természeti-gazdasági földrajz és a turizmus között kapcsolatot;
- megismertetni az idegenforgalmi adottságokat, régiókat, fogadóképességet, kulturális értékeket, gazdasági helyzetet, s ezeknek a belföldi és nemzetközi turizmusban betöltött szerepét;
- felismertetni a műemlékek stílusát, jellemzőit, a stílus-korszakok legfontosabb emlékeit, fontosabb népművészeti értékeket, hagyományörző tájakat;
- kreatív hozzáállás kialakítása a turisztikában.

Romániában a helyzet még kevésbé mondható megnyugtatónak, ugyanis a központi hatalom a kommunista diktatúra éveiben semmilyen helyi identitásépítést nem fogadott el, annál kevésbé tűrte meg a kisebbségek ilyen vonatkozású kezdeményezéseit. A helytörténet honismereti mozgalommá alakulásáról szó sem lehetett 1989 előtt, de utána sem változott meg jelentősen az a szemlélet, amely a helyi identitásépítést a központi hatalom ellenében történő mozgásként fogta fel, ilyenként ha nem is gátolja, támogatni sem támogatja. A kisebbségi közösségek esetében tagadhatatlanul van némi központi politika ellenessége a honismereti mozgalomnak, hiszen a kisebbségi közösségek ezáltal szeretnék ellensúlyozni annak a politikai hatalomnak a megnyilvánulásait, amely ezen közösségek autonómiára vonatkozó kéréseit elutasítja. Sem a kormányprogram, sem pedig a szakminisztérium kulturális stratégiája nem tartalmazza a honismeret fogalmát, utalás áttételesen sem történik a területre.

Szinte csodaszámba megy, ezek szerint, ha valamelyik egyetem tanrendjében a helytörténet felbukkan, miként a Babeş-Bolyai Tudományegyetem antropológiai intézetének módszertani kurzusában (Istorie și antropologie: explorări teoretico-metodologice și studii de caz). Hasonlóképpen meg kell említeni a jászvásári tudományegyetem (Universitatea A. I. Cuza) történettudományi karát, ahol I. éven külön kurzust szentelnek a helytörténetnek (Istorie locală și surse locale). Múzeumok kiállított anyagát már sokkal inkább szervezik helytörténeli témák köré, különösen Erdélyben. A közoktatásban is előfordul a helytörténet, pontosabban utalás történik rá egy rövid fejezet erejéig a líceumok X. osztályos történelemlkönyvében.

A honismerettel azonos regiszterben használatos a helytörténet fogalma – természetesen eltérő perspektívából. A *honismeret* a befogadó oldalról kezeli a kérdést, arra utal, mi az, amit magunkénak tekinthetünk, amit beépíthetünk önértékelésünkbe, amit megjeleníthetünk. A *helytörténet* a kutató, a feltáró, az értéket felmutató hozzáállást jelzi, amikor a helyi közösség kitermeli magából a helyi értékek felkutatóit, és támogatja a tevékenységüket. Létezik egy másik értelmezés is. A történettudomány művelői szerint a helytörténet kifejezés kettős értelmű: „egyrészt jelöli az adott hely (egy település, egy megye, egy kisebb táj, egy városrész stb.) múltját, pontosabban a múltra vonatkozó feltárt vagy a forrásokban rejtőző információkat, tehát egy ismerethalmazt, másrészt a történettudomány azon irányának megnevezésére szolgál, amely az adott hely (vagy valamely intézménye, üzeme stb.) múltját, a helyhez kötődő, valamely személy életét, történeli szerepét tanulmányozza a források segítségével, illetve a történeli események, jelenségsorozatok helyi tényezőit, sajátosságait mutatja be... A helytörténet ilyen értelmezése kizárja azt a felfogást, amely az országos (nemzeti) és a helytörténeli kutatást a történettudomány két különböző szintjeként, fokaként képzelel el...” Bényei Miklós (1997).

A helytörténet ma már több egyetem tanrendjében szerepel, az említett kulturális stratégia is említi (egy utalás erejéig).

A *honismereti mozgalom*, a fentiek értelmében, lényegi eleme és meghatározó összetevője annak a térségi identitásépítésnek, amelyet stratégiánkkal szolgálni kívánunk.

Minden stratégia jelentős mértékben függ attól, hogy kik a címzettek, kik vállalják a stratégiában foglaltak képviselőit, megvalósítását. A *stratégia címzettje* ezek szerint elsősorban a civil szféra, azok a szervezetek és intézmények, amelyek vállalni tudják, és vállalni akarják a benne foglaltak képviselőit. Ezért bízunk abban, hogy civil szervezetek mellett értékei alapján elfogadja és támogatja a magyar sajtó (bár elképzelhető más lapok elfogadó hozzáállása is), és olyan intézmények vezetőit is megszólítjuk, amelyek rendeltetésünk szerint a magyar kultúra szolgálatában állnak (iskolák, színház, gyűjtemények).

HELYZETELEMZÉS

A DKMT regionális együttműködésre vonatkozóan több összefoglaló anyag készült el az alapítás (1997) óta eltelt közel tíz év alatt. Készült egy általános együttműködési stratégia 2000-ben,¹ majd 2004-2005 között egy fejlesztési stratégia.² Ugyanakkor minden térségi megye és jelentősebb város kidolgozta már a saját stratégiáját, tehát a jelen elemzés azokra az elemekre helyezi a hangsúlyt, amelyek számunkra fontosak, illetve amelyek az említett anyagokban nem kaptak külön teret, ugyanis ezek nem terjedtek ki az együttműködés minden lehetséges területére.

Előljáróban meg kell jegyeznünk, hogy a DKMT Euro-régió területén ma már széles az együttműködés palettája, melynek elemei egyre jobban elmélyítik, egyúttal intenzívebbé is tesz a kapcsolatokat. Már eddig is léteznek olyan rendezvények, kiadványok, programok, amelyek a honismeret tárgykörébe tartoztak, vagyis vállalkozásunk összefogja, és általános keretbe helyezi mindazt, ami eddig történt, illetve azt is, amit mi új lehetőségként kívánunk megfogalmazni.

A helyzetelemzés egy általános, a térséget egészében jellemző bevezető résszel indul, majd következnek azok a terüle-

¹ Kulcsár László (szerk.): *Stratégiai terv a DKMT Regionális Együttműködés számára*, Budapest, 2000.

² Nagy Inre (szerk.): *A DKMT Eurorégió fejlesztési stratégiája* (Békéscsaba, 2005), kiadás előtt.

tek, amelyeket a honismereti tevékenység során fő cselekvési irányokként tartunk számon, éspedig: *földrajz, történelem, kultúra és turizmus/természetjárás*.

4.1. Általános honismereti jellemzők és kérdések

- **4.1.1** A honismereti tevékenységeknek, illetve a honismereti mozgalomnak teret biztosítanak a már létező intézményi kapcsolatok, illetve a személyes és szakmai kapcsolatok. Ezek fontos kiindulópontjai a közös munkának.
- **4.1.2** Az egyik nagy nehézséget egy közös honismereti intézmény hiánya jelenti, nincs olyan intézmény, illetve szervezet, amely honismereti szempontból egybefogja az egész régiót. Mind a régió egyes területeit, városait, térségeit illetően, mind pedig a honismeret számos területére vonatkozóan léteznek tanulmányok, rendszeresnek mondható találkozók, rendezvények, munkacsoportok és kiadványok, viszont általában ezekből hiányzik a regionális arculat.
- **4.1.3** Ugyanakkor elmondható, hogy ezek a rendezvények, programok általában az oktatáshoz kötődnek, a fiatalokat nem sikerült bevonni a helyi turizmusba, természetjárásba olyan mértékben, hogy ilyen jellegű folyamatos tevékenységről beszélhetnénk az ifjúságot illetően.
- **4.1.4** A kultúra értékeinek megjelenítése az iskola és a kultúra hivatásos intézményeit illetően nem kiegyensúlyozott: a kisebbségi értékek igen kis mértékben kerülnek bemutatásra. Ezek közül is egyesek kisajátítása figyelhető meg (a Hunyadiak alapította temesvári kastély Huniade-palota, a Temesvárt Bécs nevében elfoglaló németek

által alapított, 1718-as évszámot viselő sörfözde ma az első „román” sörgyár).

- **4.1.5** A helyi és közös értékek ápolása nehézkes a „kifelé” orientált kisebbségi mentalitás mellett. Ezen azt értjük, hogy a kisebbségi közösségek értékeit nem vagy csak elvétve jeleníti meg az oktatás és a sajtó, ami miatt a kisebbségek maguk is többnyire és elsősorban azokra az értékekre figyelnek oda, amelyek részei az általános helyi ismertetőknak, bemutatóknak. A Bánságban élő nemzeti kisebbségek hozzájárulása a helyi irodalom-művészet-tudomány értékeihez jelentős, nevek sorát idézhetnénk akár magyar, akár német, akár szerb vonatkozásban az állítás igazolására. A nem anyanyelvű iskolát végzett kisebbségiek tájékozottsága saját közösségük értékeit illetően is igen hiányos.
- **4.1.6** A helyi közösségek eltérő mértékben fordultak /fordulnak saját értékeik felé: a románság a két világháború között módszeres munkával helyi monográfiák sorában dolgozta fel, saját hozzájárulását, a közösség teljesítményét az értékteremtésben erősen hangsúlyozva. A németység azáltal kapott külön pályát, hogy (Nyugat) Németország jelentős összegekkel segítette ezen közösség bánsági történetének és értékteremtő tevékenységének a feltárását és dokumentálását. Ezenközben a másik két jelentős helyi közösség – a magyarság és a szerbség – módszeres támogatást erre a tevékenységre nem kapott, az elkészítendő monográfiák száma sokkal nagyobb a létezőknél.
- **4.1.7** Nincs helyi általános támogatási rendszer a helytörténeti munka, a feltárás és értékesítés elősegítésére. Léteznek egyedi kezdeményezések és egyéni kutatói telje-

sítmények, de intézményileg támogatott mozgalomról nem beszélhetünk.

- **4.1.8** Kétoldalú kezdeményezéseken túlemelkedő, a régió minden tájegységére kiterjedő honismereti program nem létezik, ami van, az kétoldalú, vagyis partnerkapcsolatok eredménye.
- **4.1.9** Ma mindenki számára létszükséglet az Európai Unió forrásainak a kiaknázása, hatékonyabb eredmények elérése érdekében közös pályázatokat kell kidolgozni, illetve tükörprogramokat benyújtani. Erre van példa, de arra már alig, amikor a szomszéd által külön benyújtott, de a térségnek egészében fontos pályázat közös lobbizámogatást kap. A lobbizhatékonyágát különben komolyan növelhetné, ha a régió közös értékeire, hagyományaira, tájizgazdasági jellegzetességeire építve történe meg az európai támogatási piacon való fellépés. Az ilyen lobbiznak még nincs meg a közösen használható, minden nemzet tagjai számára egyformán hozzáférhető és közösen felmutatható tára.

4.2. A régió földrajza – regionális honismereti szempontból

- **4.2.1** A régió földrajzi adottságai nagy vonalakban azonosak, nincsenek nagy eltérések országoként. Ennek ellenére vannak olyan, csak az egyes országokra jellemző kistájak, amelyek a közös potenciált növelik, a képet színesítik.
- **4.2.2** Létezik olyan természeti erőforrás – olajkészlet –, amely a térség számára fontos, és a határokon átnyúló. Ennek kiaknázásban, pontosabban a kiaknázást illető

stratégiai kérdésekben alig van együttműködés, pedig a táj értékeinek hasznosítását illetően jó volna.

- **4.2.3** Léteznek mindenik országban jelentős értéket képviselő védett tájak, ezek több esetben átnyúlnak az országhatáron – természeti szempontból. Ugyanis közös, határon átnyúló tájvédelmi körzetet még nem alakítottak ki, annak ellenére, hogy a táji és történelmi értékek vonatkozásában létezik határon átnyúló, térségi együttműködés.
- **4.2.4** Földrajzi szempontból nem tudunk saját határainkon kívül tekinteni, a régiót nem látjuk egységesnek, talán egyáltalán *nem látjuk*. Nem szervesült a régió képe egységessé azokban a közéleti szereplőkben, akiknek tiszte az egész térségre kiterjedő, a szomszédok számára egyformán előnyös stratégiák és programok kidolgozása. Nem „látjuk” a határok menti övezetek lényegi csatlakozásait, összetartozásának jegyeit. Ami a határon túl van, irreális, nem élő a köznapi tervezés folyamatában. Az egységes látásmód kialakítását több szinten kellene párhuzamosan elindítani, az oktatásban ennek helyet kellene biztosítani, illetve közös térképekre, tájékoztató anyagokra van/volna szükség. Igen szükségesek és szemléletileg hasznosak volnának a közös adattárak, a helynevek többnyelvű jegyzéke, és a sor folytatható.
- **4.2.5** Tanulmányok készültek egy-egy kistérségről, határ menti térségekről születtek dolgozatok, viszont nem létezik a régiót egybefogó és egységesen szemléltető munka. A kistérségi közös munkát továbbra is ösztönözni kell, és ennek akkor van igazi esélye, ha a térség települései valamilyen partnerkapcsolatot alakítottak ki. Amennyiben ilyen nincs, ezt ösztönözni kellene.

- **4.2.6** A közös honismereti munkák vonatkozásában előnyt jelent a testvértelepülési kapcsolat. Ezek természetesen kétirányúak, két ország 1-1 települése között kiépült kapcsolatot intézményesítenek. Kérdés, miért ne lehetne hármas kapcsolattá bővíteni ezeket az együttműködéseket, amennyiben mindenik település a DKMT területén van – alighanem szemléleti okai vannak, a jelzett térségi gondolkodás hiánya.
- **4.2.7** A közös szemlélet kialakításához vezető út, földrajzi és történelmi vonatkozásban egyaránt, közös munkacsoportok létrehozásával, a kutatástól az oktatásig terjedő közös munkával indítható el. Mindenekelőtt hiányoznak a „térség-szakemberek”. Ha a földrajznál maradunk, hagyományosan és intézményesen minden ország a saját földrajzát tanította, ezt jelentette meg a szokásos eszközökkel. Ezért nem csoda, ha a határok mindkét oldalán egyformán otthonosan és megfelelő mértékben tájékozottan fellépő szakemberek alig vannak. Szükség van a szakemberek közötti kapcsolatok minőségi megváltoztatására, amikor akarnak és tudnak közösen, egy közös régióban, regionális szemléletet képviselve gondolkodni, azt megfogalmazni és megjeleníteni.

4.3. A régió történelme – regionális honismereti szempontból

- **4.3.1** Alapvető és a határon átnyúló régióban való gondolkodás számára komoly indíttatást jelent, hogy létezett egy történelmi térség – a Bánság, amelynek eltérő időkben más-más neve volt, de lényegében egyazon térségre vonatkoztak ezek. Ennek a térségnek van egy olyan korszaka, amikor olyan fejlődést, akkora modernizációt tu-

dott megvalósítani, amelyet ma minden utódállamban elismernek, és saját történelmi örökségként kezelik.

- **4.3.2** Ami a közös szemléletet történelmi szempontból akadályozhatja, hogy a kommunizmus a határterületeket az átjárás, a természetes kapcsolatok területe helyett a bezárkózás, az ellenségeskedés terévé változtatta. Politikai céljai megvalósítására a történelem bizonyos „nemzeti” szemléletű értelmezését hívta segítségül, amikor a szomszéd nemzet tagjai ellenségek, akik a múltban szinte csak rosszat tettek „nekünk”, a mi nemzetünknek. Bár hangsúlybeli különbségek az egyes országok szerint léteznek, alapjában véve egyik kommunista ország sem nyitott a szomszédok felé, s ebben a legfőbb eszköz a történelem volt. Ezen kell változtatni, az oktatástól kezdve a közélet megannyi területén a még meglévő gátakat felszámolni.
- **4.3.3** A közös történelmi örökséget korunk regionális fejlesztési programjaival egyesítve jött létre a DKMT Eurorégió, azon együttműködési keret, amely a délszláv helyzet alakulásának tragikus mozzanatait is áthidalta, s olyan térségben kíván együttműködési keretként szolgálni, ahol az európai integrációs folyamatok szempontjából más-más szakaszba tartozó országok helyi közösségei keresik azt, ami összeköti őket.
- **4.3.4** A helyzetet bonyolítja, természetesen, hogy európai uniós csatlakozás szempontjából jelentős különbségek léteznek, ugyanakkor van ennek egy olyan szimbolikus-történelmi jelentése, amit sehol sem lehet tagadni, s a jövő szempontjából ki is lehet aknázni.
- **4.3.5** Miközben létezik egy közös, a lakosság életvitelében mindmáig kimutatható közös múlt, egyfajta összetartozás, amit bizonyos gazdasági folyamatok ismét elő-

térbe helyeznek, az országok „hivatalos” történelme erről nem vesz tudomást, a helyi közöset nem jeleníti meg, nem építi be az iskolában elsajátítandó tudásanyagba. Ebben a vonatkozásban két külön diskurzusról lehet beszélni: egy hangsúlyos, központi indíttatású nemzeti diskurzusról, és sokkal kevésbé nyomatékos, de létező, lakossági indíttatású regionális diskurzusról. Erre építve igenis van esélye a régió közös történelmi, az egyes nemzeti közösségek együttműködését elősegítő helytörténeti munkának.

- **4.3.6** Egyfajta tétovaság érzékelhető mind a helyi politika, mind pedig az egyes helyi oktatási intézmények vezetőségét illetően, amikor a közös múlt értékeiről, az egységes szemlélet, a szükséges nyitottság kérdése merül fel. Ugyanis a helyhatóságok ritkán tekintik külön feladatuknak a határ túlóldalán élő nemzettestvéreik közvetlen támogatását – pedig ez nem csupán a központi intézmények feladata (volna). Ugyanakkor a tanrend lehetővé teszi (Romániában mindenképpen), olyan tárgyak tanítását, amely a helytörténet címszó jegyében nyújt közös, regionális tudásanyagot, erre mégis alig van példa.
- **4.3.7** Léteznek természetesen programok, rendezvények, de ezek eseti jellegűek, és nem fogják át az iskolás populáció egészét. Tehát szükség van ezekre a honismereti mozgalmi megnyilvánulásokra, ezeket közös programokban támogatni és „tükröztetni” kell a határ két oldalán, ugyanakkor ki kellene terjeszteni minden iskolára, legalábbis az általános iskolák vonatkozásában.
- **4.3.8** Az egyetemi oktatásban is új szemléletnek kellene megjelennie, a honismereti-helytörténeti tárgyak vonatkozásában a határokon átnyúló tananyagot kellene kínálni. Olyan új oktatókra, szakemberekre van szükség, akik

már a szakmai képzés során ráhangolódnak erre a vonatkozásra, s nem az élet döbbsenti rá őket a szükséges váltásra.

- **4.3.9** Múzeumok, egyetemek, szakmai szervezetek között léteznek közös programok, közös kutatások és rendezvények, amelyek olykor jelentős szakmai eredménnyel zárulnak. Ugyanakkor ezek a kapcsolatok általában személyfüggők, külön regionális céllá kellene az ilyen kapcsolatok támogatását és ösztönzését tenni.
- **4.3.10** Helytörténeti vonatkozásban kiaknázhatók a modern technika adta lehetőségek, a legtöbb város már saját honlappal rendelkezik, amelyek rendszerint helytörténeti anyagot is kínálnak. Ezt lehetne színesíteni, regionálissá tenni.

4.4. A régió kultúrája – regionális honismereti szempontból

- **4.4.1** A régió kulturális szempontból – beleértjük ebbe az oktatást is – roppant gazdag, minden itt élő nemzet adott olyan nagyságot a világnak, akit a kulturális világörökség tart számon. Mindenik országban komoly törekvés létezik saját értékeik feltárására és európai keretben történő felmutatására.
- **4.4.2** A régió nagyvárosaiban az egyes országok kulturális életében jelentősnek minősülő intézmények, egyetemek, kutatóhelyek, múzeumok, színházak működnek. Ezek között létezik együttműködés, ennek ellenére az egymásra való odafigyelés esetlegesnek mondható. Az európai pályázati kiírások ebben mindenképpen váltást

fognak elindítani, aminek a hatása honismereti szempontból is meg fog mutatkozni.

- **4.4.3** Egyik országban sem részesülnek az ott élő nemzeti kisebbségek értékei a nemzetével azonos odafigyelésben. A nemzeti egyoldalúság nem csupán nem indokolt, de sok szempontból kontraproduktív – amit egyre többen ismernek fel. Az okokra nem kell külön kitérni, hasonló, mint a történelemszemlélet esetében. Egységes, az egyes térségek és nemzetek kultúráját egyazon munka keretében bemutató átfogó munka nem létezik – még.
- **4.4.4** A helyzetet bonyolítja, hogy a honismeretet sokféle módon közelítjük meg, ez alatt néprajzot, irodalmat, táncot, népdalt, történelmet, és még sok mindent lehet érteni. Ezen a területen jegyezhető régiókban a legtöbb törekvés a hagyományőrzésre. Miközben a népi kultúra értékeinek a felmutatására igen sok jó példát lehet az utóbbi évek gyakorlatából felidézni, az úgynevezett magas kultúrát illetően kevesebb a kezdeményezés. Természetesen kistérségenként változóan, de több éves múlttal rendelkező, már hagyományos tevékenységek is felmutathatók: honismereti tábor, illetve szórvány tábor, „ki mit tud”- típusú vetélkedők.
- **4.4.5** Miközben a honismereti területek jobbára nem rendelkeznek mindenütt egyformán rendelkezésre álló önálló intézményi háttérrel, a közoktatás intézményrendszere adott. A tantervbe be lehet vezetni akár választható tantárgyként, akár már egy meglévő tantárgy keretébe foglalni a honismereti területeket. Ez által be lehetne vezetni az oktatásba a honismeretet, viszont itt is nehézségekbe ütközhetünk, hiszen a közoktatásban nehéz egységes regionális alapot találni az elmúlt 80 év távlatában. A fo-

lyamatot nehezíti a segédanyagok, monográfiák és a helytörténetek hiánya.

- **4.4.6** A régióban több olyan kulturális és helytörténeti kiadvány jelent meg, amelyek komoly értéket képviselnek, és amelyek regionális terjesztése igencsak indokolt volna. Ezek a helyi kiadványok többnyire tanárok és újságírók kezdeményező készségét és munkáját dicsérik, érdemes volna módszeresen támogatni ezeket.
- **4.4.7** Helytörténeti monográfiák készítése ilyen periodikák megléte által is gerjesztett folyamat lehet, ugyanakkor a közoktatás programjai is jelzések és ösztönzések lehetnek azok számára, akik ezt a tevékenységet fontosnak tekintik. Szükséges volna erre valamilyen külön alap létrehozása, akár a DKMT közös kezelésében is.
- **4.4.8** A helyi sajtó regionálissá válása alighanem bekövetkezik, amennyiben az európai integráció folyamata a mai országhatárokat a nyugati demokráciák esetében kialakult módon feloldja. Már eddig is létrejöttek kisebb-ségi vonatkozásban regionális lapok, de ezek nem lépték át az országhatárokat – ez lesz a jövő nagy váltása. A térségi – szegedi-újvidéki-temesvári – rádióadók közös műsora ugyanakkor egyedi a maga nemében.
- **4.4.9** A honismerettel foglalkozók szakmai párbeszédére természetesen szükség van. Rendszeres honismereti konferenciák szervezése elősegítené a régió különböző részein élő szakértők találkozását, ugyanakkor helyet biztosítana a kistérségi rendezvények ismertetésére, így hozzájárulva a regionális honismerethez, illetve a közös rendezvények, vetélkedők megvitatására.

4.5. A régió turisztikai potenciálja – regionális honismereti szempontból

- **4.5.1** Paradox helyzet előtt állunk: miközben a XXI. század egyik lényeges gazdasági ágazatává lép elő a turizmus, egy olyan térségben, ahol városrendészeti, építésze-ti, régészeti szempontból sok a közös elem, a turizmus lehetőségeinek a közös kiaknázására nincs példa.
- **4.5.2** A turizmus nem tartozott a térség kiemelt fontosságú ágazatai közé, ennek ellenére a magyar alföld gyógy-turisztikai kínálata, vagy a dél-bánsági hegyek (Resicabánya környéke) téli sportokat illető lehetőségei nem épültek a közös régiós kínálati rendszerbe. Mintha a szomszéd értékei kevésbé volnának fontosak távolibb tá-jak kínálatához képest.
- **4.5.3** A kultúra értékei ugyanakkor igen fontosak és fi-gyelembe veendőek akkor, amikor a turizmust természet-járásként, tematikus útvonalak kínálataként képzeljük el. Erre voltak kísérletek, de nem állt össze az elgondolás rendszerré, az egyedi szándék szintjéről érdemes és szük-séges közös gyakorlattá tenni.
- **4.5.4** Külön turisztikai potenciálként kell felfogni a hármashatárt. Románia-Magyarország-Szerbia közös határpontja, a Triplex Confinium lehetne egy sor fontos, ugyanakkor szimbólum értékű rendezvény helye, minde-nekelőtt az iskolák vonatkozásában.
- **4.5.5** Az infrastruktúra nem segíti a határon átnyúló tu-rizmust. A térségben viszonylag kevés, és infrastruktúra (buszok) szempontjából olykor nem megfelelő határátke-lő van, ezen csupán helyi akarattal nem lehet változtatni,

de igenis szükség van egy átfogó elképzelésre, s ennek esélyt ad a már idézett regionális fejlesztési koncepció léte. Ugyanakkor a Szerbia vonatkozásában fennálló vízumkényszer is komoly, de remélhetőleg csak időleges akadályként említendő meg.

- **4.5.6** A turista útvonalak elérhetősége helyenként nehézségekbe ütközhet. Ezeket az útvonalakat ki kell jelölni és ezek mentén a megfelelő táborozási-, szálláshelyeket kialakítani. Egy-egy tematikus útvonal előkészítése jelenleg helyi kapcsolatok nélkül szinte elképzelhetetlen.
- **4.5.7** A közlekedés vonatkozásában nincs külön átfogó, a térséget teljesen lefedő információ-szolgáltatás. Az is igaz, a közlekedés kínálata nem regionális, mindenki külön-külön nyújtja a szolgáltatásait. Ugyanakkor a DKMT Eurorégióknak a honlapján sok minden megtalálható, ez ígéretes minden szempontból.
- **4.5.8** A turizmus, de más terület vonatkozásában is elvárásként fogalmazható meg a közös térképek elkészítése, hiszen ez egy olyan hiány, amire alig található magyarázatot, ha figyelembe vesszük, hogy befelé milyen kapcsolatokra építhet a régió.

PRIORITÁSOK ÉS CÉLOK

5.1. Általános kérdések

5.1.1. 1990-től kezdődően folyamatosan jönnek létre és épülnek határon átnyúló intézményi és települési kapcsolatok, igaz, van példa ilyen kapcsolat menet közbeni kiüresedésére is. Települések szintjén talán a három tucatot is meghaladja a létező kapcsolatok száma, ezek a kisebb települések esetében általában előbbek, erősebbek. Iskolák esetében van példa háromágú kapcsolatra is (temesvári – aradi – szegedi - szabadkai általános iskolák, temesvári – szegedi - szabadkai zeneiskolák). A megyei közgyűlések szakbizottságai ösztönzik és támogatják ezt a folyamatot.

Hasznos volna összesíteni és hozzáférhető adatbázis formájában megjeleníteni ezeket a kapcsolatokat.

5.1.2. Nincs közös honismereti intézmény, ami egybefogná a régiót, viszont több területen születtek kiadványok. A kiadványok amikre építeni lehet: Delesega Gyula: *Temesvári kalauz*, Temesvár, Marineasa könyvkiadó, 2005, Engel Pál: *A temesvári és moldovai szandzsák törökkori települései (1554-1579)*, Szeged, 1996, Vicze Károly: *“Az vég Temesvárbán...”*, Szórvány Alapítvány Temesvár, 2006, stb. A kiadványok is a régió egy-egy részét ka-

rolják fel, nem ölelik fel a régiót teljes egészében. A prioritás a már létező magyaryelvű kiadványok számbavétele és áttanulmányozása. Ennek következtében megállapíthatók a földrajzi illetve tematikus területek, amelyek még nem jelentek meg kiadvány formájában, ami magyar vonatkozásban a régió számára hiányt jelent.

5.1.3. Számos, akár határokon átnyúló, oktatáshoz kötődő program létezik. A programok három síkon kerülnek megrendezésre: helyi, regionális, nemzetközi. Ide sorolható a honismereti tábor és a szórvány tábor, ami immár 9 éves múlttal rendelkezik. Évente kerülnek megrendezésre olyan tematikus táborok, mint: néptánc tábor, anyanyelvi tábor, illetve két évente a természettudomány tábor. Ezekre a már rendszerességgel bíró rendezvényekre építve, minden táborban helyet kéne szorítani a turizmusra is. Mivel ezekbe a táborokba a régió különböző részeiről érkeznek a résztvevők, a prioritás az lenne, hogy a régió különböző részein kerüljenek megrendezésre, ahol a helyi természeti adottságok, a turisztikai útvonalak ismertetésével idővel régió ismeretet is szereznek a táborozók a turizmus terén. Erre a rendszerességre és a folyamatos tevékenységekre építve az ifjúságot be lehet vonni a helyi turizmusba, természetjárásba.

5.1.4. A XX. század azt igazolja, hogy a kisebbségi sors nem egy nemzethez kötődik, hanem a történelmi változások folyamatában különböző népek sorsává válhat. Ez megváltoztatja a megteremtett értékekhez való viszonyokat. Sokszor vagyunk tanúi annak, hogy a többség a jelenlegi helyzetet a múltra is visszavetíti, ezzel a közös értékeket nem elismeri, hanem kisajátítja. Fontos, hogy programjainkban azt emeljük ki, hogy a regionális értékek sajátossága, hogy a múltban megteremtett értékhez természete-

sen érzelmileg erősebben kötődik is a valamikor értéktelítő kisebbség, ez és ennek a ténynek a kimondása, a többséget nem károsítja.

Vagyis olyan programokat kell működtetni, amely tények eltorzítása helyett a sok szempontból megközelíthető **valóság árnyalt bemutatására** törekszik, ki kell küszöböl-nünk a politikai eszközzé silányított történelemhamisítást: mind a történelmi személyiségek Dózsa György, Kinizsi Pál, mind a történelmileg is fontos események (villanyvilágítás), a színház épülete stb.

- 5.1.5. A kisebbségi közösségek önértékelését meghatározza az, ahogyan ezeket a közösségeket a helyi többség „látja”, értékeli. Sok esetben létezik öszinte érdeklődés többségi oldalról, de ennek a kielégítésére nincs igazi kínálat. Még akkor sincs, ha léteznek olyan fontos intézmények, mint a temesvári *Interkulturális Intézet*, amely éppen az együttélés – különben szerteágazó – problematikájával foglalkozik.

Átfogó program kidolgozására volna szükség ahhoz, hogy a többségi lakosság a többnyire önhibáján kívüli tájékozatlanságát pótolhassa.

- 5.1.6. Míg magyar monográfiák nemigen íródtak, addig román, német és szerb monográfiák szép számmal születtek, de ezekből természetesen hiányzik a magyar vonatkozás, még akkor is, ha magyarul laktak településről volt szó. A prioritás ezeknek a monográfiáknak a szemléleti áttanulmányozása, illetve javasoljuk ezek kiegészítését is.
- 5.1.7. A helytörténeti és honismereti kérdéskör intézményi felelősének a kérdése nem szakmai, hiszen létezik már egyetemi szintű oktatása is a témakörnek, véleményünk sze-

rint támogatásra, a helytörténeti munka összefogására és kiszélesítésére volna szükség.

Indokolt volna külön alapot létrehozni erre a célra, hogy a helytörténeti kutatásra, az elkészült munkák megjelenítésére pályázni lehessen helyi szinten.

5.1.8. Honismereti szempontból „fel kellene osztani” a térséget, azonosítani azokat a kistérségeket, amelyek belső kohéziót mutatnak, s a honismereti munkát közelíteni a gazdasági-fejlesztési kistérségi szemlélethez – ebben az esetben a gazdasági élet szereplői részéről **nagyobb érdeklődésre** lehetne számítani.

5.1.9. A legtöbb kistérség jelenleg turisztikai szempontból leíratlan, nincs feldolgozva. A turizmus és a honismereti/helytörténeti munka találkoztatása mindkét fél számára előnyös lehet. A honismereti mozgalom támogatásra számíthat, a turizmus szereplői pedig olyan ismeretanyagra, amely élőbbé, megélhetőbbé teszik a kistájakat.

Megfelelő, módszeres PR-munkával érdemes és szükséges volna ráébreszteni a turisztika képviselőit, milyen **lehetőségeket kínál** számukra a helytörténet.

5.2. A régió földrajza

5.2.1. Földrajzi szempontból ez a régió nincs jól rögzített határok közé szorítva, hiszen kiterjedését az illető országok adminisztratív egységeinek illeszkedése adja meg. Ebből kiindulva hatékonyabb lehet a térség kistájainak körvonalazása, a sajátos jegyek feltüntetése. A bánási kistájak létrejötté alakulóban van, ez viszont nem egy irányított folyamat következménye, hanem egy-egy polgármester

kezdeményezése (pl. Zsombolya és környéke), vagy egyéb kritériumok alapján szerveződik (iskolák közötti együttműködés). Mindezeket figyelembe véve, fontos lenne a meglévő kistájak földrajzi bemutatása, ezek térképen való megjelenítése, a kapcsolatrendszerek feltárása, a „fehér foltok” feltüntetése.

- 5.2.2. Mivel a honismereti stratégia alapvető eleme annak a régióknak a megismerése, amelyet ma országhatárok választanak szét, rendkívül fontossá válik a határokon átnyúló kapcsolatok kiépítése, az információ szabad és gyors áramlása, a közös gondolkodás fórumának kialakulása. Ez viszont leginkább csak közös projektek megvalósulásában képzelhető el.
- 5.2.3. A régió területén több védett táj található, de ezekről gyakorta csak a szakemberek tudnak, illetve akik éppen ezeken a vidékeken élnek. Ezért prioritásként fogalmazzuk meg a természeti értékek megismertetését. Ezeknek a tájaknak a feltérképezése jelentené az első lépést. Hasznosnak bizonyul többnyelvű térkép elkészítése, ezeken a tájakon, illetve a tájakat összekötő turistaútvonalak kijelölése. A védett tájak földrajzi megismerése szempontjából jó lehetőséget kínál a digitális fotózás, a képek megjelenítése CD, DVD formájában.
- 5.2.4. A régió különböző témájú térképeinek elkészítése (természetföldrajzi, turisztikai, tájvédelmi, gazdasági, történelmi, stb.) alapvető fontosságú, hiszen ez a régió megismerésének egyik alapvető feltétele. Ez viszont hatalmas előkészítő munkát igényel, de ebben hathatós segítséget nyújthatnak a temesvári, szegedi tudományegyetemek földrajz karainak munkatársai, illetve hallgatói.

- 5.2.5. Egymás jobb megismerésének egyik formája az egyes települések közötti együttműködéssel (közös) kiadványok megjelentetése. Ha a lapkiadás túl nagy költségeket igényel, az internetes megoldás legalább annyira hatékony és fontos lehet, főleg, ha az információ célzottan a diákoknak szól.
- 5.2.6. A régió földrajzának egyik fontos eleme a környezetvédelem kérdésköre lehet. Ebből a szempontból számtalan a megoldatlan probléma, szakemberek foglalkoznak is vele, de a köztudatban kevésbé ismertek a közös gondok. Erre példa az, hogy a 2005-ös árvíz idején alig volt információ arról, hogy mi történik a Temes-Bega közötti térségben Ótelektől néhány kilométerre, a szerb határon túl, majd a víz elvonulása után milyen megoldások születtek a határ két oldalán. A régiót számos folyó köti össze (Körösök, Maros, Óbega, Bega, Temes), s ezzel együtt ugyanennyi kérdés merül fel környezetvédelmi szempontból. A földrajzi megismerés területén elképzelhető egy gyümölcsöző együttműködés az azonos folyó menti települések között is, mindezt egybekötve a környezetvédelmi problémák feltárásával.
- 5.2.7. Egymás megismerésének közvetlen módja a táborok, kirándulások (tematikus kirándulások) szervezése tanárok, diákok számára. Ehhez az alapvető feltételek adottak, az iskolák melletti bentlakások, a nyári táborok (Zold) kihasználhatók. Ami hiányzik, az éppen ennek a keretbe foglalása, bekapcsolása egy tudatos, jól irányított folyamatba.

5.3. A régió történelme

- 5.3.1. A Bánság tájnév alatt a Maros, a Tisza, valamint a Duna közti területet értik, amelyet keleten a Murariul-Gugu-

Vrf. Petri-Márta-Ruszká-Zám vonal határol, vagyis az egykori Délvidék tiszántúli részét, amelyet az osztrákok Bánátnak neveztek el, és a magyarok a régi magyar határon túli „bánságok” alapján „Bánság”-ként használnak, habár a régi magyar „bánságok”(Macsói, Kucsói, Sói, Szörényi, Horvát) és az osztrákok által Temesvári Bánátnak nevezett terület között semmilyen történeti összefüggés nincs. Az elsők a magyar állam úgynevezett mellék- vagy hűbéres kisterületű tartományai voltak, közvetlen magyar kormányzás alatt és így a magyar állam hatalmát, valamint jogait könnyen érvényesítette bennük. E területeket végvidéknek, végvárnak és végvidéki bánságnak nevezték. A végvidékek kapitányai, illetve bánjai, országbírói ranggal rendelkeztek. Az osztrákok által a törököktől visszahódított Temesvidéket osztrák katonai kormányzók vezették 1720 és 1779 között. Mindössze az újonnan adott „Temeschwarer Banat” név emlékeztetett az egykori magyar bánságok latin megnevezésére. Az elnéptelenedett területet nyugatról hozott új, főleg német nyelvű telepésekkel népesítették újra, de voltak közöttük csehek, szlovákok, bolgárok, franciák, olaszok és spanyolok is. Így lett a térség fő jellemvonásává a soknemzetiségűség, a multikulturalitás. A Trianon óta (1920) három részre szakított Bánság (román, szerb és magyar) másik sajátos jegye a nemzetiségei közötti békés együttélés, a tolerancia.

- 5.3.2. Érdekesnek és hasznosnak bizonyul kutatni a határmenti településeken. A cél a kommunizmust a határok mentén átélő társadalom kutatása: az elszigetelődés és az ellenségeskedés milyen mértékben maradt meg a mai etnikai viszonylatokban, milyen közéleti gátakat kell még felszámolni.

5.3.3. A trianoni határok három részre osztották ezt az addig egységes régiót, majd a kommunista rendszer szinte be-
szüntette az összes határon átnyúló kapcsolatot. Az in-
tézmenyes kapcsolatok szinte teljesen megszűntek, az
emberek közti kapcsolatok pedig a minimumra csökken-
tek. A rendszerváltás után, a helyi közigazgatási intéz-
mények, valamint az egyszerű emberek szintjén is jelen-
kezett a szomszéddal való kapcsolat megerősítésének
igénye. Az első próbálkozások még kétoldalúak voltak
(Temes – Csongrád megye, Arad – Békés megye), majd
megindultak a háromoldalú tárgyalások is. Az első kap-
csolatok után öt évvel, 1997. november 21-én írta alá
négy romániai (Arad, Krassó-Szörény, Hunyad és Te-
mes), négy magyarországi megye (Bács-Kiskun, Békés,
Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok), valamint Vajdaság
Autonóm Tartomány képviselői a Duna-Körös-Maros-
Tisza Eurorégió alapító okiratát.

Az elmúlt majdnem kilenc évben, az eurorégió megerő-
södött, a kapcsolatok szerteágazóvá váltak, így ma már
egy igazi keretet nyújthat a határon átnyúló kapcsolatok
kialakításához.

5.3.4. Románia várható 2007-es európai integrációja új idősza-
kot jelenthet a régió történetében, a határok megszűnése
hozzájárulhat az emberek közötti kapcsolatok megerősö-
déséhez. Igaz, hogy az első fázisban a határok átjárható-
sága még nem lesz teljes, csak a vámvizsgálat szűnik
meg, de a Schengen-övezetbe való belépéssel mindenféle
formalitás megszűnik, a szétválasztott közösségek újra
együtt lehetnek. Az EU-integráció nagy hatással lesz a
vállalkozó szférára, a régió vállalkozóinak egységes regi-
onális piacon kell gondolkozniuk. A határok minden
formaság nélküli átjárhatósága pozitív hatást fog gyako-

rolni a régió turizmusára, sokkal könnyebb lesz a turisztikai útvonalak kidolgozása, nem kell figyelembe venni a létező határátkelőket.

- 5.3.5. Általában körülbelül három generációhoz, kb. 100 év helyben-léthez kötik az őshonosságot. Mivel a Bánság demográfiai szempontból hosszú idő óta negatív trendet mutat, a helyi népesség apadását a bevándorlás ellensúlyozza. Ha ennek külön politikai okai is vannak, miként a kommunizmus idején, akkor a helyi közösségek szintjén jelentős feszültségek alakulhatnak ki, halmozódhatnak fel. Ennek okán beszélhetünk, a Bánság romániai részén legalábbis, kettős törésvonalról a helyi közösségek esetében: az etnikai törésvonal mellett kialakul az őshonosak/bevándorlók (jöttek-maradottak) feszültség, utóbbi olykor erősebb, mint az etnikai.

A helyzet kettősségére érdemes figyelni: miközben fontos, hogy az etnikumok közötti feszültségek feloldódjanak, minimálisra csökkenjenek, az új törésvonal erősítheti az amúgy is létező asszimilációt. A honismeret, a saját értékek ismerete és mások általi elismertetése ennek ellenében ható tényező lehet – s erre érdemes volna **programot kialakítani.**

- 5.3.6. A honismeret-helytörténet témakörét az oktatási intézmények helyi tanterveibe kell szervesen beépíteni. Ennek két útja van: önállóan, választható tantárgyként oktatható illetve extracurriculáris programok révén. A meglévő és leendő monográfiák, térképek, kronológiák alapján kidolgozásra kerülhetnek a választható tantárgyak analitikus programjai és a hozzá kapcsolódó munkafüzetek. A honismeret tematikája a különböző szinteken egyre bővül: míg az elemi osztályok szintjén a fő téma a saját te-

lepülés megismerése, az V-VIII. osztályosok számára a kistérség valamint a testvértelepülések megismerése a cél, majd középiskolai szinten a teljes régió történelme, földrajza, művelődéstörténete kerül feldolgozásra.

- 5.3.7. Az egyetemi oktatásban az új szemlélet kialakításának hatékony módja a Temesvári Magyar Szakkollégium létrehozása. A felsőoktatási szakkollégium által megvalósíthatóvá válik a Temesváron és részben az Aradon tanuló magyar egyetemi hallgatók elitképzése, a tagok szakmai, közösségi és társadalmi életre való minőségi felkészítése. Az intézmény a helyi oktatók mellett épít a Szegedi Tudományegyetemmel valamint a Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégiummal való együttműködésre. A honismeret-helytörténet tematikája helyet kap mind a képzési, mind pedig a kutatási munkában. A szakkollégium képzési tervében kötelező kurzusok a *Magyarságismeret* (hungarológia, magyarság a Kárpát-medencében, magyar népi kultúra, erdélyi/romániai magyarság története), valamint a *Kisebbségi léthelyzet* (Európa és Közép-Kelet-Európa kisebbségei, kisebbség-többség együttélési modelljei, nemzeti integráció, asszimiláció, kisebbségi képviselet és érdekérvényesítés, szórványhelyzet). A tutorrendszer alapján működő kutató műhely pedig szorgalmazza, elősegíti azokat a kutatásokat, melyek általában a kisebbségi lét és sajátosan a szórványléttel kapcsolatosak illetve az aktuális folyamatokat érintik.
- 5.3.8. Múzeumok, egyetemek, különböző szakmai szervezetek között léteznek kapcsolatok, közös programok, viszont ezekből hiányzanak a régiós vonatkozások. A kapcsolatok kizárólag a két intézmény illetve szervezet között alakult ki, viszont a helyi közösségek nem nyernek semmit ezekből a partnerségekből. A prioritás az, hogy regi-

onális céllá alakuljanak ezek a kapcsolatokat, a rendezvényekbe a helyi közösséget is be kell vonni, minek következtében a régió különböző települései is kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymást, ami a régióismerethez, a regionalitáshoz vezet.

- 5.3.9. A legtöbb város rendelkezik önálló internetes honlappal. Ezek többnyire helytörténeti vonatkozásokat is tartalmaznak. A prioritás ez esetben az összegzésre szorítkozik. Ezeket a már meglévő anyagokat össze kell gyűjteni, a közös vonásokat ki kell emelni, illetve magyarázatot keresni és találni a hasonlóságokra és az eltérésekre egyaránt. Ezeket az anyagokat új elemekkel színesebbé kell tenni, egésszé kell formálni, regionálissá kell tenni.

5.4. A régió kultúrája

- 5.4.1. A Bánság kulturálisan sajátosnak azért mondható, mert a helyi közösség gazdaság-orientáltsága nyitottá tette egymás iránt az egyes etnikai közösségeket. Ez a nyitottság sok érdekes esetet alakított ki, amikor alkotók több nyelven vagy éppen nem anyanyelvükön hoztak létre jelentős művet. A többnyelvűség kérdése mindenképpen térségi jegynek tekinthető, s erre **külön programokat** lehet építeni.
- 5.4.2. Az etnikai sokszínűség okán a helyi közösségek roppant változatos, nyelvileg is tagolódó kulturális igényeit akkor lehet megfelelő szinten kielégíteni, ha a határ két oldalán fellelhető intézményi vagy mozgalmi erőforrásokat egy közös, határon átnyúló program keretében kamatoztatjuk. A temesvári Csiky Gergely Színház külön programot

dolgozott ki a színházi együttműködésre, a képzőművészek körében is jó kapcsolatok alakultak ki. Ezeket a programokat kellene **kiterjeszteni minden területre**. A zene és a zenei alkotótevékenység a népek közötti kulturális különbségek és nyelvi akadályok áthidalását és túlhaladását szolgáló legfontosabb és leghatalmasabb médium. Egy legalább három rangos zenei szakemberből (minden országból egy-egy) álló csoportot lenne tanácsos javasolni, amely kiválasztaná egy egyedülálló DKMT eurorégiós zenekar (filharmonikus, szimfonikus) tagjait. Ez a zenekar vendégszerepelhetne az egész Eurorégióban, ugyanakkor régiókat képviselhetné Európában és a világban is. A projektum célja az etnikumok közötti és az interkulturális együttműködés fejlesztése a zene terén és annak közvetítésével.

- 5.4.3. A régióban több olyan kulturális és helytörténeti kiadvány jelent meg, mint a *Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság Fiizeteti*, vagy a *Bácsország* vagy a *Marosvidék* makói honismereti lap, de ezek nem jutottak el szélesebb olvasóközönséghez, gyakran még a határ különböző oldalán tevékenykedő szakemberekhez sem. Ezen is változtatni kíván kiadványunk.
- 5.4.4. Temes megyében a hagyományörző néptánc-mozgalom 2000-ben indult el a Szeged Táncegyüttes szakmai irányításával, hathatós segítségével. Ma ez a mozgalom öt településen, összesen tíz tánc csoportban, több mint 200 gyermeket tart össze, tanítva az autentikus néptáncot, népzeneét. Ekkora közösséget ilyen huzamos ideig egyetlen más mozgalom sem tudott bevonni. A helyi magyar fiatal közösség számára a hagyományörző mozgalom az identitástudat kialakulásának fontos eleme. Az elmúlt hat

év alatt olyan szintre jutott a mozgalom, hogy további fejlődéséhez, fenntartásához átfogó, régiószintű tervezésre van szükség. A kialakult terv az alábbi négy fejlesztési irányt jelöli meg: a minőségi oktatás folytatása (ebben a Szeged Táncegyüttesnek továbbra is fontos szerepe van), a működéshez szükséges technikai felszerelés javítása, a népviseleti ruhatár bővítése valamint reprezentatív, teljes térséget bevonó rendezvények szervezése, támogatása.

5.4.5. Az általános iskolai oktatás részére kívánunk egy segéd-
eszközt kidolgozni, és pedíg egy olyan közös helytörténeti
kronológiát, amely a kettő plusz kettő kijelölt megye ösz-
szesen 6 nagyvárosa legfontosabb társadalmi-művelődé-
si-gazdasági eseményeit foglalja össze. A segédkönyv – a
kronológia – egységes jellege, a határ két oldalán lévő te-
lepülések történeti eseményeinek egységes keretben tör-
ténő tárgyalásával nem csupán a szomszéd közösségek
történelmének a megismerését segíti elő, hanem a szom-
széddal való jobb kommunikációt, helyzetének jobb
megértését, prioritásait. A **helytörténeti kronológia** se-
gédkönyvként való használatát lehetővé teszi a jelenlegi
tanügyi normarendszer, létezik egy olyan tárgy a tan-
rendben, amelyet az iskola szabadon megválaszthat –
Ember és társadalom témakörben, választható tárgyként,
heti 1 órában. A célcsoport a kiválasztott iskolák tanulói,
szaktanárai, kutatók, a téma szakértői. A legfontosabb
tevékenységek: a kronológia koncepciójának a kidolgo-
zása, a kronológia elkészítése és iskolai bevezetése kísér-
leti jelleggel.

5.4.6. A térségi – szegedi-újvidéki-temesvári – rádióadók közös
műsora modelljét követve képzeljük el honismereti kiad-
ványunkat. Olyan regionális lapot tervezünk, amely átlépi

az országhatárokat, hogy a Szeged, Arad, Temesvár, Újvidék és e nagyvárosok térségében dolgozó honismereti szakemberek fórumává válják.

- 5.4.7. Monográfiák már készültek, illetve helytörténeti kezdeményezések is születtek. Ezesetben összegezni kell a meglévő monográfiákat, egymás mellé ültetni a szakembereket, illetve a hiányfelmérés is fontos: milyen monográfiákat kell megírni, hol merül fel ez a hiány. Prioritás a helyi szakemberek (pedagógusok, lelkészek...) ilyen irányú képzése. A helyi szakemberek dolgozzák ki a leglelkesebben a saját településük monográfiáját.
- 5.4.8. A sajtó a regionális identitásteremtés és –fejlesztés legfontosabb eszköze lehet. Értéket mutathat fel, őrizhet meg, magatartásmintát kínál. Mivel egy 2004-es szociológiai felmérés kimutatta, hogy szórványban (Temes megyében) a magyarság többet olvas román, mint magyar újságokat, a sajtó vonatkozásában nem lehet kizárólag azokra az eszközökre támaszkodni, amelyek hagyományosan a sajtót jellemzik. Új kezdeményezésekre van szükség, hogy az írott sajtó anyanyelvi vonatkozásban visszanyerje hagyományos szerepét.
- 5.4.9. A magyarországi tapasztalatból kiindulva, ahol a kistérségi rendezvények fontos szerepet foglalnak el a kisebb települések életében (falunapok, különböző fesztiválok), Arad és Temes megyékben is kezdenek megjelenni helyi rendezvények, és ezek az elmúlt pár évben kezdtek megerősödni. A kistérségi rendezvényeknek fontos szerepük lehet a honismeretben, elősegíthetik a régi hagyományok felelevenítését és továbbvitelét.

5.5. A régió turisztikai potenciáljának a kiaknázása

5.5.1. A turizmusnak nagyon fontos szerepe kell, hogy legyen egy honismereti stratégia kidolgozásában. Maga a honismeret tudatosíthatja a természeti-gazdasági földrajz és a turizmus közötti kapcsolatot, és segít megismerni a régió adottságait. A turizmus lehet az az eszköz, amelynek segítségével a honismeretet közelebb lehet hozni az emberekhez. Itt válik lehetségessé a gazdasági szereplők bevonása is a helyi értékek és hagyományok népszerűsítésébe. Minden tevékenység, így a honismeret esetében is, nagyon fontos a hosszú távú fenntarthatóság érdekében a gazdasági szereplők érdeklődése.

5.5.2. Jelenleg a régióban a turizmus lehetőségeinek közös, határon átnyúló kiaknázására nincs példa, bár a régió mindhárom országában a turizmust nagyon fontos gazdasági ágának tekintik. Több éve léteznek tervek közös turisztikai útvonalak kialakítására, de eddig nagyon kevés előrelépés történt, ez valószínűleg annak is tudható, hogy a terveket elkészítő intézmények nem voltak képesek bevonni azokat a vállalkozásokat, melyek ezeket a terveket gyakorlatba ültetnék. Figyelembe véve a helyzetfelmérés során érzékelt hiányosságokat, három stratégiai prioritást lehet megfogalmazni: a turisztikai infrastruktúra felmérése, információ hálózat kialakítása, humán erőforrás fejlesztése.

5.5.3. Turisztikai infrastruktúra felmérése honismereti szempontból:

5.5.3.1. A turizmus által nyújtott lehetőségeknek a honismeret fejlesztésében történő kihasználása érdeké-

ben ismernünk kell a turisztikai infrastruktúrát: ezt fel kell mérni.

5.5.3.2. A felmérésnek a következő pontokra kell koncentrálnia: a) érdekelt gazdasági szereplők felmérése – szállodák, motelek, panziók, turisztikai ügynökségek; b) érdekelt civil szervezetek, intézmények, egyetemek, iskolák stb. felmérése; c) a honismeret szempontjából fontos turisztikai nevezetességek felmérése – történelmi, építészeti, természeti, ipari emlékek; d) lehetséges turisztikai útvonalak feltérképezése.

5.5.4. Információs hálózat kialakítása

5.5.4.1. A régióban nagyon kevés információ áll az érdeklődők rendelkezésére. Működik néhány honlap, ahol található bizonyos információk a régióról, de egy közös információs hálózat kialakítására van szükség, amely honismereti specifikus információkat nyújthat az érdekelteknek.

5.5.4.2. Információs hálózat főbb elemei: a) egy közös honlap működtetése, mely turisztikai információkat tartalmaz a régióról – vendéglátói egységek, turisztikai ügynökségek elérhetőségei, közlekedési lehetőségek, események, közérdekű információk, stb.; b) kiadványok, információs anyagok nyomtatása; c) egy közös térkép kidolgozása.

5.5.5. Humán erőforrás fejlesztése

A turisztikai potenciál jobb kiaknázása érdekében szükség van jól képzett túravezetőkre és idegenvezetőkre. Ennek érdekében szükség van képzések szervezésére, melyeken lehetőség van az érdeklődők felkészítésére. A

képzéseken elsősorban a honismeret szempontjából szükséges ismeretek átadására kerülne sor, de a túravezetés és idegenvezetés alapjaira is megtanítanák a résztvevőket. A képzéseket az érdekelt civil szervezetek közösen szervezhetik intézményekkel, egyetemekkel, iskolákkal és vállalkozókkal.

OPERATÍV PROGRAMOK

1. Regionális honismereti műhely kialakítása

Cél

- Szakmai lobbikör létrehozása, amely lehet:
 - tudományos szakmai védnök és ajánló szervezet,
 - országos civil szervezetek regionális vezetőinek köre,
 - a megnyert média képviselőinek csoportja,
 - szervező agyrösz.

Adottság

- A kutatóműhelyek között az együttműködés már működik, a regionális eredményt és a regionális tartalmat ösztönözzük előmozdítani
- honismereti és kulturális egyesületek között elkezdődött az együttműködés.

Eredmény

- A tematikus, rendszeres találkozók az intézményesülést jelenthetik,
- a magyarországi regionális intézményrendszerre való áttéréshez igazodik, megfelel a vajdasági közigazgatási rendszer logikájának.

2. Helytörténész-képzés – tanártovábbképzés

Cél:

- Akkreditáltatni a képzési programot, és regionális tartalommal bővíteni kell
- tanártovábbképzésként és tréningprogramként megvalósítani a szakemberré képzést

Adottság

- Az SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar történelem tanszéke keretében van helytörténeti oktatási program.

Eredmény

- Szakmai háló kialakítása, akik a helytörténetet továbbítják (iskolában, kulturális intézményben, civil szervezetben stb.)
- lesznek helytörténész kutatók, akik feldolgozzák településük múltját.

3. Régi(j)óvilág - bánsági honismereti szemle

Cél:

A régió egészét átfogó érdekes, differenciált érdeklődésű olvasóréteg megszólítása, a meglévő, a globalizáció által fokozottan veszélyeztetett értékek feltárása és védelme, a kulturális sokszínűség felmutatása.

Indoklás:

A honismeret tágabb értelmezése alapján a DKMT Euro-régióban élő magyar közösségek regionális identitását alkotó, kialakító, megerősítő tényezők, alkotóelemek közvetítését megvalósító évente 2-4-szer megjelenő periodika. A honismereti programok, a helytörténeti kutatások eredményeit összegzi, állandó fórumot teremt a honismereti munkában résztvevők és a közösségek csupán érdeklődő tagjai közt. A címben rejlő nyelvi játék a békebeli szép időkre, a belle époque-ra utal, vagyis azt sejteti, hogy a régió olyan harmonikus és békés együttélést és kulturális fellendülést hozhat, mint amelyet csupán a XX. századot megelőző évtizedekben ismert Európa.

Leírás:

Honismereti lapunk egy-egy témára épülne ugyan, de állandó rovataink is lennének. Első két számunk a jelentős évfordulókhoz kötődnének, 1956-hoz az első, 1456-hoz a nándorfehérvári csata évfordulója révén Hunyadihoz a második. Az 1956-os forradalom máig meghatározó eseménye a huszadik századi történelemnek, a régióban is érezhető volt a hatása, az eltelt 50 év lehetőséget kínál az értelmezésre, a nyílt beszélgeté-

sekre, a valamikori résztvevők: áldozatok, meghurcoltak és ellenfeleik emlékeinek szembesítésére.

Rovatok

- *Jelenlét*–Szépirodalom: a régióhoz kapcsolódó rövidpróza, vers, regényrészlet kortárs és klasszikus íróktól
- *Emberközelben*: Anekdóták hírességeinkről, tájegységekről
- *Arcél*: A régió neves személyiségei tudósok, pedagógusok, művészek ma és a múltban
- *Kármentő*: Régi mesterségek utolsó képviselői
- *Látlelet*: Elmesélt történelem (oral history) 1956, 1951 kuláksors, sorsok rendszerváltás előtt, után, szórványsors
- *Hídverő*: a régióban élő más nyelvű közösségek azonos/hasonló értékeinek számbavétele
- *Batyú*: néprajzi rovat
- *Kilátó*: kulturális és programajánlatok
- *Lajstrom*: helytörténeti munkák melléklete

4. Valódi testvériskolai kapcsolatok – DKMT eurorégiós vetélkedő határmenti iskolák részvételével

Cél:

Határmenti iskolaközösségek közötti kapcsolat erősítése honismereti vetélkedők által.

Célcsoport:

Határmenti középiskolák/líceumok a DKMT Eurorégióból.

Tervezett tevékenységek:

- Szakmai műhely szervezése az illető iskolák pedagóguscsoportjainak részvételével
- Anyaggyűjtés, -feldolgozás és ennek eredményeképpen az információs anyagok kidolgozása a szervező iskolák pedagógusai által, helyi szakértők bevonásával
- E-learning technikákon alapuló elődöntő a régió földrajzáról, történelméről, művelődéstörténetéről, természetvédelmi kincseiről
- A továbbjutó csapatok döntőjének megszervezése Temesváron (a feladatok egyik pontja az otthon elkészített DKMT-bemutató anyag)
- A döntőbe jutott csoportok közös kirándulása az eurorégióban (tervezett útvonal: Temesvár-Arad-Szeged-Szabadka)

Eredmények:

- Információs anyagok a DKMT Eurorégióról – CD és szórólap
- A DKMT Eurorégió művelődési térképe
- E-learning és hagyományos módszereken alapuló vetélkedő feladatcsomag
- A diákok által elkészített bemutatók a DKMT régióról
- Háromnapos kirándulás.

5. A szecesszió útja

Indoklás

A DKMT Eurorégió belső egységének, a közös hagyománynak a felmutatására és tudatosítására igen jó eszköz lehet a közös építészeti értékek számba vétele és bemutatása. Mivel a térségben a szecesszió igen jelentős építészeti megvalósításokkal van jelen Kecskeméttől Szabadkáiig és Újvidéktől Temesvárig, érdemes ezt a kérdést közös projekt keretében megjeleníteni.

Cél

A szecesszió útja c. program célja többértű. Elsősorban a létező értékek tudatosítása és érvényre juttatása. Másodsorban a közös hagyományok létének igazolása. Harmadsorban a határok mentén az egymásra figyelem erősítése éppen a közös gyökerek meglétének tudatosítása által.

Leírás

Az EU-s kulturális politika ismeri a valaminek az útja című projekteket – jelentős életműtől a bor kultúrájáig terjed az idevágó programok sora – ezért **A szecesszió útja** a térség városainak jelentős szecessziós épületeinek a számba vételét, alkotói életművének a megjelenítését szolgálná kiadvány, illetve programok keretében.

6. Honismereti turisztikai útvonalak kidolgozása

Indoklás:

A régió turizmusának egyik legnagyobb problémája, hogy nem elég ismert, a régió lakói nem ismerik a szomszédok turisztikai vonzereit. Honismereti szempontból fontos lenne, hogy megismerjük a régióban található történelmi emlékeket, természeti értékeket.

Célok:

- három határon átnyúló turisztikai útvonal kialakítása
- ismeretek átadása a régió történelmi és természeti értékeiről
- vállalkozók bevonása a honismereti mozgalomba
- egymás jobb megismerése.

Célcsoport:

- fiatalok, iskolás csoportok
- nyugdíjasok
- aktív pihenésre vágyók

Tevékenységek:

- fontosabb történelmi és természeti értékek feltérképezése
- érdekelt vállalkozók megkeresése és bevonása a munkába

- turisztikai útvonalak kidolgozása, maximum egy hetes utak, melyek áthaladnak a régió mindhárom országán
- a turisztikai útvonalak népszerűsítése.

Eredmények:

- három különböző útvonal kialakítása
- népszerűsítő anyagok
- együttműködés kialakítása az érdekelt szereplők között.

Befejezés

Jelen **Stratégia**, a különben bárki által bárhol elkészített stratégiákhoz hasonlatosan – munkaeszköz.

Ez azt jelenti, hogy tekinthető vitaanyagának, vitaindítónak – a közös gondolkozást gerjesztő és reményeink szerint elősegítő dokumentumnak.

Ugyanis reményeink szerint ez a Stratégia – a mi közös stratégiánk, mindazoké, akik vallják és hiszik, együtt sokat, nagyon sokat tudunk tenni értékeink továbbéltetése érdekében.

A Stratégiát több szakértői csoport (temesváriak, aradiak, szegediek) együttműködése és további konzultációk segítették megszületni, szakmai és közéleti vita során szeretnénk tovább finomítani és építeni. Tudjuk, az *Operatív programok* fejezet rövid és főleg a csoporttagok szakmai érdeklődését tükrözik, a tematikai paletta bővíthető és bővítendő.

Ennek érdekében további vitákra és konzultációkra kerítünk sort, illetve a jelzett programok megvalósításába belekezdünk. Mindenekelőtt a honismereti műhely – de akár mondhatjuk honismereti klubnak is – a megszervezését szeretnénk elérni.

Ebben is, mint bármilyen a témába vágó kérdésben várjuk észrevételeiket, javasolataikat az alábbi címek bármelyikén:

bodobarna@yahoo.com

office@diasporatm.ro

FESS Füzetek 3.

FESS

feleljünk együtt saját sorsunkért

- közösségfejlesztés
- regionális kapcsolatok
- stratégiai tervezés

- forrásszerzés
- pályázatírás
- lobbizás
- és